

گیاهان دارویی و اهمیت تجاری سازی آنها

جلال یآوری^{۱*}، فاطمه جهان آرائیان^۲

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی پایدار، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد حشره شناسی کشاورزی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

Email: Jalal.yavari@gmail.com

چکیده

تجاری سازی، فرآیند تبدیل فن آوری های جدید به محصولات موفق تجاری می باشد. گیاهان دارویی ظرفیت صادراتی زیادی دارند، اما به دلیل آماده نبودن بسترهای مناسب و عدم استفاده از روشهای موفق تجاری، سهمی کمتر از دو درصد، از تجارت جهانی گیاهان دارویی به ایران اختصاص دارد. ایران بزرگترین صادرکننده و تولیدکننده ی زعفران جهان است اما به علت صادرات فله ای این محصول سود زیادی نصیب ایران نمی شود ولی در عوض کشوری چون اسپانیا که واردکننده ی عمده ی زعفران ایران می باشد از طریق تجاری سازی و بسته بندی و برندسازی، زعفران فله ای ایران را با قیمتی حدود دو برابر به بازارهای جهانی عرضه می کند، همچنین با این که ایران بیشترین سطح زیر کشت گل محمدی در جهان را دارا می باشد اما سهم ناچیزی از بازار جهانی اسانس و سایر فرآورده های گل محمدی نصیب ایران می شود، این در حالی می باشد که کشوری مثل بلغارستان با داشتن سطح زیر کشتی حدود یک ششم سطح زیر کشت گل محمدی در ایران، به دلیل استفاده از روشهای موفق تجاری، تقریباً ۶۵ درصد اسانس گل محمدی دنیا را تأمین می کند. لذا می توان نتیجه گرفت، که با تجاری سازی و استفاده از فن آوری های روز دنیا، در کشت و فرآوری گیاهان دارویی، علاوه بر کارآفرینی و اشتغالزایی، سهم بیشتری از تجارت جهانی گیاهان دارویی به ایران اختصاص می یابد و بنابراین درآمدی که متکی به نفت نیست برای کشور بدست می آید و در نتیجه رونق اقتصادی در کشور ایجاد می شود.

واژه های کلیدی: تجاری سازی، گیاهان دارویی، کارآفرینی

مقدمه

گیاه دارویی یا Medicinal Plant به گیاهی که به طور مستقیم یا غیر مستقیم تمام یا اجزایی از آن به صورت تازه یا خشک شده و یا مواد موثره استخراجی از آن به منظور اثرات بهداشتی، پیشگیری و درمانی در بدن انسان، حیوانات و دیگر گیاهان به کار می رود، گفته می شود. حداقل ۷۰ درصد از جمعیت کشورهای در حال توسعه به طور مستقیم به طب سنتی و مراقبت های اولیه بهداشتی متکی هستند. همچنین کشورهای صنعتی به طور غیر مستقیم به گیاهان دارویی، برای محصولات دارویی حاصل از آنها متکی می باشند. حدود ۵۰ درصد از گیاهان دارویی آسیایی بوده و ۴۵ درصد از صادرات و درآمد جهانی از داروهای سنتی می باشد که در سطح خانوار و برای تجارت استفاده می شود (3).

گیاهان دارویی در صنایع غذایی، صنایع کشاورزی، بهداشت و درمان نقش بسزایی دارند. باتوجه به کاربردهای فراوان گیاهان دارویی، می توان از طریق کشت و فرآوری این گیاهان در کشور به منابع مالی غیر از منابع حاصل از فروش فرآورده های نفتی، دست یابیم.

افزایش ارزش گیاهان دارویی در گرو توسعه ی کشت، بسته بندی مناسب، بازاریابی و در یک کلام، تجاری سازی و برنامه ریزی برای صادرات این محصولات است. اقتصاد گیاهان دارویی در دنیا به اقتصاد نوین و سریع رشد لقب گرفته است و کشورهای پیشرفته ی دنیا نظیر فرانسه، آلمان، کانادا، آمریکا و چین به سرعت در حال سرمایه گذاری در این حوزه هستند، بنابراین ایران نیز باتوجه به این که، یکی از مستعدترین کشورها برای تولید گیاهان دارویی می باشد، به جهت این که از بازار جهانی گیاهان دارویی بی بهره نماند، باید نسبت به تجاری سازی کشت و فرآوری گیاهان دارویی اقدام نماید، چرا که با تجاری سازی و استفاده از فن آوری ها و تکنولوژی های امروزی می توان در این عرصه موفق تر بود و در نتیجه ایران سهم قابل توجه تری از تجارت جهانی گیاهان دارویی را به خود اختصاص دهد، که در این مقاله سعی گردیده است اهمیت تجاری سازی گیاهان دارویی تا حد امکان نشان داده شود.

مواد و روش ها

در مقاله ی پیش رو که به روش مروری و با استفاده از مروری بر مقالات و مطالب علمی در زمینه ی گیاهان دارویی و اهمیت و کاربرد آنها در زندگی بشری نگاشته شده است، سعی گردیده بیش از پیش اهمیت گیاهان دارویی در زندگی بشری و همچنین اهمیت تجاری سازی محصولات حاصل از این گیاهان، مشخص گردد.

از این رو سعی شد با جستجو در اینترنت و استفاده از کتب مختلف در زمینه گیاهان دارویی، مطالب علمی و مقالات متعددی در زمینه گیاهان دارویی جمع آوری گردد، سپس با توجه به عنوان مقاله، اهمیت تجاری سازی گیاهان دارویی مورد بررسی قرار گرفت و به صورت مقاله ی پیش رو ارائه شد.

نتایج و تحلیل

در جهان سالانه ۱۳۰ میلیون تن گیاهان دارویی خرید و فروش می شود که سهم کشور ایران از تجارت جهانی گیاهان دارویی کمتر از ۲ درصد است، این در حالی می باشد که ایران از ۱۳ اقلیم موجود در جهان، ۱۱ اقلیم را به خود اختصاص داده است و با ۳۰۰ روز آفتابی و تقریباً ۸۰۰۰ گونه گیاهی که معادل ۲ برابر کل اروپا می باشد، شرایط مناسبی برای رسیدن به سهم بالاتری از تجارت جهانی گیاهان دارویی دارد. در حال حاضر، ۲۵ درصد از داروهای موجود، منشأ گیاهی دارند و حجم مبادلات جهانی گیاهان دارویی در دهه اخیر به ۲۰۰ میلیارد دلار رسیده است و انتظار می رود ارزش صادرات گیاهان دارویی تا سال ۲۰۵۰ به رقمی معادل ۵ تریلیون دلار برسد. با اینکه ایران در زمینه ی تولید گیاهان دارویی شرایط لازم را دارد اما متأسفانه در بین کشورهای تولیدکننده و صادرکننده ی گیاهان دارویی که در جهان مطرح هستند، جایگاهی ندارد. ایران سهم ناچیزی در بین کشورهای صادرکننده دارد، این سهم ناچیز در حالی است که با پیشینه ی طولانی ایران در استفاده از گیاهان دارویی، اقلیم مناسب و متنوع ایران و انحصاری بودن بعضی از گیاهان دارویی، دلایل مختلفی چون کم آبی، مکانیزه نبودن کاشت، داشت و برداشت و دلالتی افراد سودجو و همچنین اتخاذ سیاست ها و برنامه های غیراصولی، سبب شده که ایران، به این سهم ناچیز در تجارت جهانی گیاهان دارویی دست یابد (۱).

۲۵ تا ۷۵ درصد داروهایی که در برخی از کشورهای توسعه یافته مصرف می شود از ۷۰ تا ۱۲۰ هزار از گونه های مختلف گیاهان دارویی بدست می آید، همچنین مصرف و صادرات یک صد میلیارد دلار دارو در دنیا که طی ۲۰ سال آینده دو برابر خواهد شد، همه شواهدی هستند که اشاره به اهمیت و جایگاه گیاهان دارویی در جهان دارند (۲).

در حقیقت با توجه به پتانسیل های موجود در کشور برای کشت گیاهان دارویی و فرآوری این گیاهان، فرصت مناسبی برای ایران وجود دارد تا بتواند از طریق تجاری سازی فعالیت های حاصل از کشت و فرآوری گیاهان دارویی و کسب سود و درآمد حاصل از این تجارت به منابع مالی که متکی به فرآورده های نفتی نباشد، دست یابد و این افق روشن برای رسیدن به رونق اقتصادی و ایجاد بستری مناسب برای پیشرفت کشور می باشد.

نتیجه گیری

باتوجه به ابعاد گسترده ی استفاده از گیاهان دارویی و مروری بر مقالات و تحقیقات انجام شده در این زمینه، متوجه ی تاثیر مهم این گیاهان در اقتصاد جوامع انسانی خواهیم شد. به همین دلیل کشت و فرآوری این گیاهان در هر کشوری می تواند سبب رونق اقتصادی در آن کشور شده و با ارزآوری و جلوگیری از خروج ارز از آن کشور، سبب شکوفایی اقتصادی در آن کشور گردد.

از این رو پیشنهاد می گردد، برای دست یافتن به سهم قابل توجهی از تجارت جهانی گیاهان دارویی، نسبت به شناسایی نقاط ضعف و چالش های پیش رو در زمینه گیاهان دارویی، با برگزاری هم اندیشی های متعدد با پژوهشگران و صاحبان علم و تجربه در این زمینه، هر چه بیشتر شرایط لازم برای کشت و فرآوری گیاهان دارویی را در کشور فراهم نمائیم و از طرفی دیگر لازم است، دولت با اعمال مدیریت صحیح و کارآمد از طریق برگزاری دوره های آموزشی-ترویجی و حمایت های یارانه ای، جهت ترغیب کشاورزان به کشت گیاهان دارویی اقدام نماید و تسهیلات ویژه ای برای کشت این گیاهان در نظر بگیرد و از طرفی با خرید تضمینی این محصولات از کشاورزان، بیش از پیش سبب رونق کشت این گیاهان در کشور شود و از سوی دیگر با حمایت از شرکتهای دانش بنیان به منظور گسترش و ارتقاء صنایع تبدیلی و فرآوری گیاهان دارویی اقدام کند تا مانع از خام فروشی این گیاهان شود و به تبع آن باعث ارزآوری و سود بیشتر برای کشور گردد و با دادن تسهیلات ویژه، سبب ایجاد واحدهای مختلف تبدیلی و فرآوری گیاهان دارویی در کشور شود، و با ایجاد اشتغال و کارآفرینی از طریق کشت و فرآوری گیاهان دارویی در کشور موجبات رونق اقتصادی و دست یافتن به سهم قابل توجهی از تجارت جهانی گیاهان دارویی را برای کشور فراهم نماید و منابع مالی که متکی به فرآورده های نفتی نباشد در شرایط نامساعد سیاسی و اقتصادی برای ایران عزیزمان فراهم گردد.

منابع

۱- قنبری شیرسوار، ع.، (۱۳۹۹)، بررسی وضعیت گیاهان دارویی در ایران (راهکارهای جهش تولید)، اداره ی پژوهش های سیاسی صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران.

۲- قوام، م.، (۱۳۹۵)، بررسی چگونگی ارزیابی گیاهان دارویی از نظر وجود و میزان مواد موثره، همایش ملی گیاهان دارویی معطر و ادویه ای، گنبدکاووس.

3- Astutik, S., Pretzsch, J., Kimengsi, N.J., (2019), Asian Medicinal Plants' Production and Utilization, journal sustainability, 11, 5483